

GJALLARHORNET

Utges av Svenska Arkeologiska
Samfundet

Årgång 20. Nr.2. 2000

Svenska arkeologiska samfundets principer för god arkeologisk praxis

Inledning

I samband med diskussionen om Svenska Arkeologiska Samfundets framtida roll i landet framfördes nödvändigheten av att utforma riktlinjer för arkeologisk praxis. Argumentationen refererar till arkeologernas samhällsansvar beträffande de kulturella arven och kulturmiljövården. I likhet med andra professionella grupper behövs klara och uttalade värderingar som vi kan hänvisa till som yrkesmän och -kvinnor och som kan framföras till allmänheten.

Dessa riktlinjer kan tillämpas i t.ex. kravspecifikationer, inom forskning och i offentliga debatter. De kan också vara ett rättesnöre vid konflikter och ge en moralisk styrka vad gäller arkeologisk praxis. Riktlinjerna uttrycker också en gemensam mening inom det arkeologiska samhället både i Sverige och internationellt.

Riktlinjerna vänder sig till alla kategorier av arkeologer i landet från yrkesverksamma till amatörer, jämte svenska arkeologer som är verksamma i utlandet.

Texten baseras till stor del på EAA:s Code of Practice (www.molas.org.uk/eaacode.html). EAA:s etiska principer för arkeologer som antogs i Göteborg 1998 hänvisar mer i detalj till uppdragsarkeologisk verksamhet (se Fornvännen 1999/2:108-110).

Detta dokument utgör en utgångspunkt för en fortlöpande diskussion för att hålla den etiska och vetenskapliga standarden bland landets arkeologer på en fortsatt hög nivå. Den omfattar således god arkeologisk praxis och definierar oss som seriösa arkeologer.

1. Arkeologerna och samhället

1.1. Det är varje arkeologs plikt att arbeta för bevarandet av de arkeologiska kulturarven.

1.2. För att uppnå detta mål bör arkeologerna aktivt förmedla arkeologisk kunskap till allmänheten och därvid eftersträva en hög pedagogisk standard. Modern informationsteknik bör också eftersträvas.

1.3. Arkeologer skall ge akt på diskriminerande eller rasistiska budskap som deras forskning kan tänkas förmedla, vilket kan medföra negativa moraliska och ideologiska konsekvenser i

samhället. Därför är det viktigt att uppmana till eftertänksamhet vid undervisning och förmedling av arkeologi och eftersträva god kvalitet vid arkeologisk forskning.

1.4. Om det inte är möjligt att bevara en fornlämning skall arkeologerna tillse att undersökningarna genomförs professionellt med högsta möjliga vetenskapliga kvalitet.

1.5. Arkeologer skall, i enlighet med UNESCO:s konvention från 1970, inte medverka eller låta sina namn associeras med någon form av aktivitet som relaterar till olaglig handel med antika föremål eller konstverk.

1.6. Arkeologer skall inte medverka i eller låta sina namn associeras med någon form av aktivitet som i kommersiella syften medför en negativ påverkan på det arkeologiska kulturarvet.

1.7. Det är varje arkeologs plikt att informera relevant myndighet om hot mot det arkeologiska kulturarvet, plundring eller olaglig handel, samt med tillgängliga medel försäkra att lagarna följs.

1.8. Vid genomförande av arkeologiska projekt skall arkeologer, när så är möjligt och i enlighet med ingångna kontrakt, ta hänsyn till de ekologiska och sociala konsekvenserna av undersökningen, i synnerhet för den lokala befolkningen och/eller ursprungsbefolkningen.

1.9. Forskning som berör ett lands ursprungsbefolkning kräver särskild omtanke. Man bör samverka med den lokala befolkningen och/eller ursprungsbefolkningen i planeringen och genomförande av projekt och erbjuda me-

ningsfulla erfarenheter samt utbildning i arkeologi. Arkeologer bör aktivt arbeta för att utveckla lokal, regional och nationell expertis inom arkeologi.

2. Arkeologerna och det arkeologiska yrket

2.1. Arkeologer skall utföra sitt arbete i enlighet med föreliggande principer och eftersträva högsta möjliga vetenskapliga standard.

2.2. Arkeologer har en plikt att kontinuerligt förnya sina kunskaper om den teori- och metodutveckling som relaterar till deras respektive specialområde, t.ex. fältmetodik, konservering och informationsspridning.

2.3. Arkeologer skall inte genomföra projekt inom områden som de inte har adekvat utbildning för.

2.4. En forskningsstrategi skall formuleras i inledningen till varje projekt likväl som en planering för offentlig presentation, magasinering och handhavande av fynd och prover.

2.5. Dokumentation i begriplig och varaktig form skall vara en given del av varje arkeologiskt projekt.

2.6. Rapporter över alla projekt skall skrivas och göras tillgängliga genom lämpliga media. Detta skall ske så snart som möjligt, men generellt sett bör inte rapporteringstiden överstiga ett år.

2.7. Arkeologer som företräder ett specifikt projekt har rätten att publicera materialet om publiceringstiden inte överstiger fem år. Under denna femårsperiod skall den ansvariga arkeologen göra materialet tillgängligt för vidare

forskning samt tillhandahålla andra forskare och studenter information, förutsatt att detta inte inkräktar på publiceringsrätten. Efter att femårsperioden har löpt ut skall materialet vara tillgängligt för forskning och publicering av andra.

2.8. Inom arkeologin skall ingen diskrimineras på grund av sitt kön, religion, ålder, hudfärg, nationalitet, etnicitet, sexuella läggning eller handikapp.

(Principerna för god arkeologisk praxis antogs vid Svenska Arkeologiska Samfundets årsmöte i Östersund, 2000-05-05.)

Intryck utifrån

CD-studenterna på Mitthögskolan i Östersund reflekterar över det svenska arkeologmötet 5–6 maj

Maud Henrik-Jonsson & Camilla Olofsson

När vi studenter i Östersund samtalar om våra intryck efter det svenska arkeologmötet häromsistens kommer vi fram till en del synpunkter som vi vill delge medlemmarna i samfundet.

Alla arkeologer ser inte ut som och är som vår käre professor Welinder! Som vår ende – och mycket gode! - förebild har han ofrivilligt kommit att utgöra vår sinnebild av Arkeologen. Vi har dock hela tiden anat att det finns en mer mångfacetterad verklighet utanför Mitthögskolans väggar och att det även bland arkeologer finns en stor variation av personligheter. Efter mötet har denna vår misstanke bekräftats.

Vad vi förstår tycks inte alla skikt av den stratifierade yrkeskåren vara representerade i samfundet även om så var fallet på mötet. Detta borde ha att göra med intagningskriterierna. Vi har förståelse för argumentet att en viss vetenskaplig nivå måste finnas i samfundet för att upprätthålla dess trovärdighet. Samtidigt måste frågan ställas om inte samfundet skulle vinna på att släppa något på intagningskraven för att vinna en större dynamik och få till sig fler friska idéer för att kunna överleva.

Som Kristina Jennbert påtalade var det ett litet arkeologsamhälle som samlades i Östersund. Denna smått unika situation kunde ha utnyttjats än mer genom att mer tid avsatts till samtal och diskussion. Många intressanta trådar drogs upp men var tvungna att släppas pga. tidsbrist.

En fråga som väcks när diskussionen börjar om arkeologins samhällsnytta är, varför diskussionen över huvud taget kommer upp. Naturligtvis är det bra och nödvändigt att arkeologerna hela tiden tänker över arkeologins relevans, men det intressanta är *varför* frågan kommer upp till diskussion. Behöver arkeologerna i samfundet motivera inför sig själva nyttan med det de håller på med, har frågan sitt ursprung i en ödmjuk inställning till det egna yrkets existensbe-

rättigande i samhället, eller kommer det signaler utifrån samhället som motiverar att frågan tas upp? Är det helt enkelt så att det är svårt för arkeologer att motivera den egna vetenskapens relevans i det allt mer hårdnande ekonomiska klimatet som råder, och vänder sig till varandra i jakten på slagkraftiga argument?

Slutligen anser vi det vara ett lovligt initiativ, detta med Föremål från det förflutna. Detta förutsatt att boken inte ges ut för utgivandets egen skull, utan för att idén bakom boken är genial. På detta sätt kan samfundet komma ifrån den elitistiska prägeln och visa en folklig sida och gentemot allmänheten visa vad grunden till arkeologin egentligen är: studiet av den vanliga människans vardagliga materiella kultur.

Arkeologi och förhistoria – en resurs för tillväxt och utveckling?

Intresset för arkeologi och förhistoria i samhället är stort hos allmänheten idag men hur förhåller sig detta i relation till statens syn på disciplinen? I Regeringens proposition 1998/99:114 lyfts kulturen fram som en resurs i samband med lokal och regional utveckling. Vilken betydelse har då arkeologin inom den kulturpolitiska debatten om kulturarven och kulturmiljöernas betydelse för samhället? Idag pågår exempelvis diskussioner kring kulturens roll i de regionala tillväxtavtalen. Frågan är vilken roll kulturen har i dessa diskussioner och hur arkeologisamhället arbetar för att föra in de förhistoriska kulturarven i detta samtal.

Den 10–11 maj höll stiftelsen Framtidens kultur ett seminarium på Fårö med temat ”Är kultur nyttigt? Om lokal kultur i tillväxtavtalen.”. Här diskuterades bl.a. aspekter som samverkan mellan myndigheter och lokala initiativ, kulturen i den regionala utvecklingsprocessen, kulturens nyttofunktioner och kulturens roll i tillväxtavtalen. Dessutom presenterades en rad olika kulturprojekt varav två hade formats kring förhistoriska kulturarv – Vision Skäftekärr på Öland och Fröjel Discovery Programme på Gotland. Styrkan i seminariet låg dels i upplägget som både skildrade myndigheternas syn på kulturen i tillväxtavtalen och arbetet kring kulturfrågor på lokal och regional nivå, dels i den bredd inom kultursfären som deltagarna representerade och som i sin tur främjade till dialog mellan olika intressenter. För att kunna skapa en mer aktiv debatt kring arkeologins roll i dagens samhälle är det betydelsefullt att arkeologisamhället deltar i dessa samtal. Det är också viktigt att utöka dialogen med andra aktörer inom kultursfären. Genom detta kan arkeologin och frågor om förhistoriens roll som resurs i nutid föras in i den pågående debatten kring kulturens betydelse som drivkraft och utvecklingsfaktor i samhället. Viktigt i relation till detta är givetvis också att öka diskussionerna kring huruvida arkeologisamhällets uppfattningar om förhistorien kan och skall ses som en resurs för samhällsutveckling.

Ovanstående frågor behandlas i mitt pågående avhandlingsarbete kring arkeologins och det förflutnas roll i dagens samhälle. Martina Franke, doktorand vid arkeologiska institutionen, Stockholms universitet,
martina.franke@beta.telenordia.se

Samhällsrelevans motiverar sig inte själv längre....

Bozena Werbart

Hur bemöter dagens arkeologiska museer i Sverige samhällsrelevans och kulturarvsfrågor? Med detta spörsmål vill jag väcka debatt bland Svenska Arkeologiska Samfundets medlemmar.

Samhällsrelevans och etik: det är fortfarande få arkeologer som problematiserar och betonar dessa två begrepp.

Att tro att man kan vara neutral är för-räddiskt. Att dras med ett obearbetat för-flutet är ett syndrom. Finns det individer och vilka är de som motsätter sig mest aktivt till xenofobi och rasism i dagens svensk arkeologi? Inga Lundström, Lars Redin, Jarl Nordbladh, Stig Welinder, Elisabeth Iregren är några namn bland en del andra.

Inom HSFR:s projektet ”Arkeologi igår. En forskningshistorisk analys av svensk arkeologi 1920-1968” intervjuade jag hittills ett 40-tal personer ur den äldre generationen svenska arkeologer. Även den nuvarande chefen för SHM, över-intendenten Kristian Berg intervjuades. De flesta tyckte att: ”Statens Historiska Museum var och fortfarande är ett hierarkiskt tempel”.

Det är intressant att de som anser att Statens Historiska Museet var ett hierarkiskt, traditionellt och föräldrat fäste var för det mesta de intervjuade kvinnliga arkeologerna, nästan ingen av intervjuade manliga arkeologerna, förutom

Sverker Jansson, uttalade sig kritiskt om SHM som institution.

En del manliga arkeologer tyckte att denna speciella miljö på SHM var präglad av Olof Isaksson, men tyckte inte att det var en alltför ”traditionell” miljö och uppskattade den stora utställningsverksamheten.

Flera manliga än kvinnliga intervjuade personer tyckte att man ägnar sig för lite åt material, att museernas roll är bevarandet och vårdandet av föremål och samlingar, att samhällsrelevansen – det är att visa dessa föremål för den breda publiken, samt att det skall finnas centrala museer med starka chefer. Decentralisering uppfattades ofta som ett förkastligt alternativ.

Men de flesta var överens om en sak: museet var en speciell miljö, där 1800-talets fördomar och klass tänkande utgjorde ett segregerat samhälle.

Men hur är det idag? Är dagens anställda på SHM intresserade av frågor om samhällsrelevans?

Det tysta motståndet och negativa inställningar mot sådana projekt som ”Kunskap som kraft” 1996-1998 och mot utställningen om Holocaust i samband med Förintelsekonferensen i Stockholm år 2000 talar sitt tydliga språk.

”Den typen av utställningar har ingen plats på arkeologiska museer”, anser en del. ”Vi är ett arkeologiskt museum, och vi skall visa föremål”, tycker andra. ”Vad har det med våra föremål och samlingar att göra?”, och ”ta bort skiten...” – var ytterligare kommentarer till

denna utställning, som lockade en stor mängd besökare under de korta månaderna, då utställningen visades på SHM. Museets personal är idag till stor procent emot sådana projekt och förståelsen för samhällsrelevans är lika med noll.

SHM har alltid fungerat som ett "nationellt museum", där "rummet" Historiska Museet utgått ifrån kontextlösa föremål. Hur hittar man andra ideologiska grunder? Fortfarande har man en tydligt värdeneutral inställning till kulturarvet och den ideologiska sidan av det. Att bevara kultur och kulturarv är viktigt, men på vilka grunder och i vilka syften? Museichefen Kristian Berg anser att om man inte kan ändra den negativa attityden mot det nutida/historiska perspektivet på dagens arkeologiska museer och inte heller ändra ifrågasättandet av samhällsrelevans, då kommer inte sådana museer att överleva särskilt länge. Att spegla nutid och det moderna samhället genom historiska perspektiv borde vara en självklarhet för museianställda. Eller?

Samhällsrelevansfrågor och etiska frågor diskuterades under en dag på Svenska Arkeologiska Samfundets möte i Östersund i maj i år. Det framgick ganska snabbt att det är dessa frågor som idag skapar den viktigaste debatten i all arkeologisk diskussion. Det Svenska Arkeologiska Samfundets möte visade tydligt att samhällsrelevans och etik är de viktigaste problemställningarna i dagens arkeologiska forskning, frågor för vilka en dag var alldeles för lite att diskutera kring, frågor som måste och borde omdiskuteras, problematiseras och debatteras om och om igen.

Kommentar (Kristian Berg)

Jag delar Bozena Werbarts syn på angelägenheten av museer som har ett aktivt och medvetet förhållningssätt till samhället i stort. De berättelser som produceras vid museerna, och som ges status genom institutionerna, är självklart inte tillkomna utifrån en gång för alla givna normer. Men ofta är det den bilden som förmedlas till besökare och publik. Det här har att göra med professionens utveckling och museernas tradition av monolog med omvärlden.

Nu tycker jag trots allt att just Historiska museet gjort ovanligt mycket för att försöka både bredda och fördjupa diskussionen om museernas roll och ansvar för vad de producerar - kulturarv för alla, Skelett i garderoben, Vaxkabinettet och Holocaust var alla försök att nå en ny insikt i hur historia används, hur kulturarvet konstrueras och vilka effekter det får om vi inte är tydliga i, och har perspektiv på, vår professionella roll.

Visst finns det ett motstånd, baserat på olika grunder, mot ett arbete som måste präglas av samhällsrelevans och kritisk förmåga. Det är aldrig särskilt enkelt att vidga frågeställningarna utanför de ämnes- eller institutionsspecifika. Men det är alldeles säkert den enda väg ett museum kan gå om det menar allvar med pratet om kulturarv och demokrati. I annat fall måste vi inse och acceptera att vår roll är och förblir perifer för den samhällsutveckling vi har riksdagens uppdrag att ge perspektiv på.

Rapport från gruppen som arbetar med arkeologiutbildningen

Inger Österholm

Inom Arkeologiska Samfundet arbetar en grupp med frågor rörande arkeologiutbildning, former för tvärvetenskapligt arbete samt hur man skall kunna skapa en hel historia.

Gruppen har just påbörjat sitt arbete med att diskutera möjligheter för redan yrkesverksamma att genomgå forskarutbildning och på så sätt kunna stärka kompetens och kvalitet i arbetet. Med hänsyn till arbetsmarknadens behov har ett förslag utarbetats om antagning till forskarutbildning i arkeologi riktad direkt mot fil lic-examen. Tankarna presenterades vid Arkeologmötet i Östersund, där de församlade ställde sig positiva till att tillskriva utbildningsdepartementet med förslag om att återinföra fil lic-examen i arkeologi.

Att skapa en hel historia innefattar bl.a. att man lägger lika stor vikt vid alla olika tidsperioder samt behandlar frågor som rör kvinnor, män och barn på ett likartat sätt.

Övriga frågor som börjat diskuteras är om de olika lärosätena bör profilera sig. Här diskuteras undervisningsformer och -metoder. Hur skall sociala perspektiv integreras i utbildningen på ett tydligt sätt? Vad kommer befordran till professor att innebära för grundutbildningen? Hur planerar Sverige för framtiden? Finns det någon planering för pensionsavgångar runt 2010 beträffande tjänster, utbildning, etc.? Här påpekas vikten av

att inte ”hoppa över” några utbildningsgenerationer. Det är viktigt att inom varje arbetsplats ha en jämn kurva, så att alla åldrar finns företrädda, vilket skulle underlätta för nyrekrytering och bibehållen dynamik. Det är stora och viktiga frågor som har betydelse för arkeologin.

I gruppen ingår; Stefan Brink, Uppsala universitet, Tove Hjäringdal, Göteborgs universitet, Elisabeth Iregren, Lunds universitet, Jarl Nordbladh, Göteborgs universitet, Barbro Santillo Frixell, Uppsala Universitet samt Inger Österholm, Högskolan på Gotland.

Tengborg-stipendiater

Vid styrelsemötet den 16 mars beslöt Samfundets styrelse att bevilja följande ansökningar;

Genusgruppen (Sophie Bergerbrandt, Marie Svedin, Susanne Thedéen), doktorander i arkeologi SU, beviljas 5.058 kr för att delta i kongressen Arkeologi och mångfald arrangerad av ark. Inst. I Umeå 7–8 maj 2000, där de även skall framträda med föredrag.

Jenni Hjolman, doktorand i antikens kultur SU, beviljas 8.000 kr för att göra en två veckors resa till Grekland sommaren 2000 för att studera museer och utgrävningsplatser på Peleponessos.

Elisabeth Regner, doktorand i arkeologi SU, beviljas 5.320 kr för att delta i konferensen The Age of Convension in Northern Europe arrangerad av ark. Inst. I York 12–17 juli 2000.

Peter Skoglund, doktorand i arkeologi i LU, beviljas 8.980 kr för att göra fältin-

venteringar i Tjureda socken i Småland under två veckor sommaren 2000.

Nya medlemmar

Vid styrelsemötet den 16 mars beslöt Samfundets styrelse att välja in följande medlemmar;

David Loeffler, Umeå, Britta Wennstedt Edvinger, Brunflo, Linda Lövkvist, Göteborg, Pär Nordquist, Umeå, Anders Strinnholm, Göteborg, Fiona Campell, Göteborg, Dan Kresa, Göte-

borg, Åsa Gillberg, Angered, Anders Gustafsson, Nösund, Marie Svedin, Stockholm, Jonas Grundberg, Göteborg, Steinunn Jóna Kristjándóttir, Göteborg, Håkan Petersson, Göteborg

Slutligen....

...Styrelsen tackar värdarna i Östersund för ett mycket fint arrangemang i samband med Arkeologmötet 5-6 maj!!

Ny styrelse i Arkeologiska samfundet

Ordf. Agneta Åkerlund
Ordinarie ledamöter
Carolina Andersson
Noel Broadbent
Magnus Elfwendahl
Lars Ersgård
Tove Hjørungdal
Elisabeth Iregren
Kristina Jennbert
Jarl Nordbladh
Barbro Santillo Frizell
Inger Österholm

Suppleanter
Margareta Bergvall
Stefan Brink
Kerstin Cassel
Marie Holmström
Anders Kaliff
Lars Lundqvist
Nils Ringstedt
Bent Syse
Jackie Taffinder

Revisorer
Ordinarie
Monica Modin
Anders Hedman
Suppleanter
David Damell
Ing-Marie Pettersson

Valberedning
Lars Redin
Stig Rydh
Bozena Werbart

Svenska Arkeologiska Samfundet

Sekreterare: Carolina Andersson

Svenska Arkeologiska Samfundet
c/o Elfwendahl, Runebergsgatan 6
114 29 Stockholm

Gjallarhornet

Redaktörer: Carolina Andersson, Lars Lundqvist

E-post:
carolina.andersson@raa.se
lars.lundqvist@raa.se
agneta.akerlund@ark.su.se

Ansvarig utgivare: Agneta Åkerlund 2000-06-07